



HÜZÜN TURİZMİNDE (DARK TOURISM) MABETLEŞME SÜRECİ İLE MEKÂNSAL BELLEĞİN İLİŞKİLENDİRİLMESİ

RELATIONSHIP BETWEEN SACRALIZATION PROCESS AND SPATIAL MEMORY in DARK TOURISM

Arş. Gör. Dr. Fatma KÜRÜM VAROLGÜNEŞ

Bingöl Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bingöl / TÜRKİYE,
ORCID: 0000-0002-3214-4274

ÖZET

Bu çalışma, kültür turizminin bir alt kavramı olan hüznün turizmini konu almaktadır. Geçmişte yaşanmış kahramanlıkları, geleceğe taşımada bir misyon sahibi olan hüznün turizminin geliştirilmesi, bu tarihi değerlerin görsel bellek sayesinde gelecek kuşaklara aktarılması açısından oldukça önemlidir. Mevcut potansiyelin uluslararası kültür arenasında tanınırlığını artırmak için mekânların korunması, düzenlenmesi ve yenilenmesine vurgu yapılan bu çalışmada, betimsel tarama yöntemi kullanılmış olup, veriler doküman inceleme tekniğiyle toplanmıştır. MacCannell (1976)'in "mabetleşme süreci" içerisindeki beş aşaması (adlandırma, sınırlama ve yükseltme, anıtlarlaştırma, mekanik çoğaltma ve sosyal çoğaltma) mekânsal bellek ile ilişkilendirilerek, hüznün turizmi açısından en çok bilinen ve ziyaret edilen Gelibolu Tarihi Milli Parkı üzerinde irdelenmiştir. Buradan elde edilen bulgular ışığında, yeni oluşturulacak şehitlik, Anıtpark ve milli park alanlarında kültürel ve mimari öğelerin, yaşayan müzelerin ön plana çıkarılması ve görsel bellekte kodlanmasının, sürdürülebilirlikleri açısından önemli olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hüznün turizmi, mabetleşme süreci, mekânsal bellek, Gelibolu Tarihi Milli Parkı

ABSTRACT

This study is about the dark tourism, which is a sub-concept of cultural tourism. Development of dark tourism, which has a mission to carry the past feats to the future, is very important in terms of transferring these historical values to future generations through visual memory. In this study, which emphasizes the preservation, arrangement and renewal of spaces in order to increase the recognition of the existing potential in the international cultural arena, descriptive screening method has been used and the data have been collected by document examination technique. MacCannell's five stages in the sacralisation process have been associated with spatial memory and examined on the most known and visited Gallipoli Historical National Park in terms of Dark Tourism. According to the findings, cultural and architectural elements and living museums in the future martyrdom, memorial park and national park areas will be important in terms of their sustainability.

Keywords: Dark Tourism, Sacralization Process, Spatial Memory, Gallipoli National Park

1. GİRİŞ

Turizmin ülke ekonomisine getirdiği faydalar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu sektöre verdiği önemi artırmıştır. Turizm endüstrisi, özellikle sanayileşmekte güçlük çeken ülkeler için alternatif bir endüstri olarak geliştirilmiştir (Kürüm Varolğüneş, 2017). Önceleri deniz, kum, güneş üçlüsüne erişmek için ön plana çıkarılan kitle turizmi zamanla çevresel olumsuzlukların görülmesi ve turizmin ülke ekonomilerine dengeli katkısının sağlanması için çeşitlenmeye başlamıştır. Özellikle kırsal bölgelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla alternatif turizm türleri ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm, kitle turizmin olumsuz etkilerini azaltmayı ve turizm gelirlerini sadece kıyı şeridine değil ülke geneline dengeli ve yerel halka öncelik verecek şekilde dağıtarak kitlesel tüketimin zararlarının önüne geçmeyi

hedeflemektedir. Kitle turizmi ve alternatif turizm türü Tablo1’de kıyaslanmıştır (Akoğlan Kozak & Bahçe, 2009).

Tablo 1.Kitle Turizmi İle Alternatif Turizmin Karşılaştırılması

| Kitle Turizmi | Alternatif Turizm |
|--|--|
| Taşıma kapasitelerini zorlar. | Taşıma kapasitelerini dikkate alır. |
| Mekân ve zamanda yoğunlaşır. | Mekân ve zaman açısından yayılma vardır. |
| Gelişim hızlı ve tüketim yönlüdür. | Gelişim yavaş ve sürdürülebilir niteliklidir. |
| Turistik işletmeler büyük ölçekli ve uluslararası standartlara uygundur. | Turistik işletmeler, küçük ölçekli ve yerel girişimcilere öncelik verir. |
| Genellikle kıyılarda yoğunlaşır. | Her bölgede geliştirilebilir. |
| Yerel mimariyi yok eden genel bir mimari anlayış hâkimdir. | Özgün ve yerel mimariyi dikkate alan anlayış hâkimdir. |
| Yerel halkla etkileşime olanak sağlamaz ve bölge ekonomisine katkısı çok düşüktür. | Yerel halk ve turist arasındaki etkileşim ve iletişim uyumlu ve yoğundur. |
| Büyük sermayelerin yönettiği büyük tur operatörlerine bağımlıdır. | Küçük ölçekli uzman tur operatörlerinin ve seyahat acentelerinin kontrolündedir. |
| Yerel ürünlerden ziyade küresel standartlara bağlı ürün ve hizmetler ağırlıklıdır. | Geleneksel, yerel ve özgün ürünlerin korunmasına ve üretimine değer verir. |
| Gelişim büyük sermayelerin arzuladığı ölçek ekonomilerine dayalıdır. | Gelişim planlı ve yerel politikalara dayalıdır. |

Alternatif turizm türlerinden biri olan kültür turizmi günümüzde tüm dünyada önem verilen bir turizm çeşidi olmuştur. Dünya Turizm Örgütü’ne göre uluslararası turistlerin % 37’si kültür amaçlı seyahat etmektedir. Kültür genel bir tema olarak hemen tüm turist gruplarında belli bir payı kendine çekmektedir (Öter & Özdoğan, 2005).

Son yirmi yılda, kültür turizmi alanındaki araştırmalar ve örnekler artmaya başlamıştır. 1995-2000 yılları arasında kültür turizmi alt kavramları içerisinde üç yeni kavramdan bahsedilmeye başlanmıştır (Hartmann, 2014). Bu kavramlar “dark tourism”, “thana tourism” ve “morbid tourism” dir.

Dark Tourism: Foley ve Lenon tarafından ilk defa ortaya atılmıştır. Savaş, felaket vb. durumların insanlar tarafından ticari hale getirilmesi ve tüketilmesi olarak öngörülmüştür (Lennon & Foley, 1999).

Morbid Tourism: Blom tarafından ortaya atılmıştır. Geniş çevreleri etkileyen ölüm olaylarının ve ölüm temasının işlendiği destinasyonlara yapılan ziyaret olarak ele almıştır (Blom, 2000).

Thana Tourism: Hüzün turizmi ile aynı yönde olmasına karşın daha özele inen bir ifade olarak kullanılmaktadır. Vahşi ölüm destinasyonlarına yapılan ziyaretleri belirtmektedir.

Özellikle bu turizm türlerinden, dark turizm çok fazla ilgi görmeye başlamıştır ve bu kavram ülkemizde literatürde daha çok hüzün turizmi olarak adlandırılmıştır. Yapılan araştırmalarda hüzün turizminin, ekstrem turizmi, doğal afet turizmi, keder turizmi, korku turizmi, savaş turizmi olarak kullanıldığı belirlenmiştir (Alili, 2017).

2. TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Hüzün Turizmi (Dark Tourism)

Hüzün turizmi (Dark tourism) bir toplumu derinden sarsan ve etkileyen olaylar (toplumun geçmişte yaşadığı tarihsel olaylar, atalarının yaşadıkları acıları, kahramanlıkları) toplumlara mal olmuş ünlü kişilerin ölümleri, anımsatıcı veya canlandırıcı bölgelere yapılan geziler olarak adlandırılmaktadır. Hüzün turizminin temelinde, günümüzde insanların bu destinasyonlara giderek o anları gözünde canlandırması, yaşanmışlıkları hissetmesi, hüzün, acı keder gibi hisleri yaşama isteği oluşmaktadır. Bu kültür turizm çeşidinin kendine özgü olması gereken özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle belirlenmiş olan destinasyonda ne olduğu bilinmeli, kimin veya kimlerin tarafından gerçekleştirildiği tarih kronolojisi belirgin olmalıdır. Yani üzerinden çağlar geçmiş bir dönemde kesin kanıtlar olmayan bir bölgede yapılan turistik gezi maalesef hüzün turizmi kapsamına girmemektedir. Ayrıca hüzün (dark) turizmde olay örgüsünün olması yaşanılanlarının sembolik birer örneğinin bulunması rehberlerin olayı bilmesi ve duyguyu geçirebilmesi önem arz etmektedir. Hüzün turizmi, geçmiş olayların

yaşanmışlığıyla ilgili önemli aktarımlar yaparak, turistlere hem eğitici hem de duygusal bir turizm deneyimi sunmaktadır (Henderson, 2000). Turistlerin bölgede zaman geçirirken o atmosferi iyi tayin edebilmeleri ve destinasyonun maddi beklentileri karşılması bölgeyi hüzün turizmi bölgesine çevirmede önemli rol oynamaktadır. Dünyada bu turizm destinasyonlarına çok fazla ilgi gösterilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2 Hüzün (Dark tourism) Turizmi Kapsamında Dünyada En Çok Ziyaret Edilen Destinasyonlar (Ertürk, 2018)

| Dünyada en çok ziyaret edilen destinasyonlar | Türkiye’de en çok ziyaret edilen destinasyonlar |
|--|---|
| 11 Eylül Anıtı ve Müzesi-New York-ABD | Anıtkabir-Ankara |
| Alcatraz Hapishanesi-San Francisco-ABD | Gelibolu Tarihi Milli Parkı-Çanakkale |
| Auschwitz Toplama Kampı-Krakow-Polonya | Sinop Cezaevi-Sinop |
| Pearl Harbor-Hawaii-ABD | Dolmabahçe Sarayı-İstanbul |
| Yanardağ Patlaması Kalıntıları-Pompeii-İtalya | Ulucanlar Cezaevi Müzesi-Ankara |
| Berlin Duvarı Kalıntıları ve Müzesi-Berlin-Almanya | Başkomutan Tarihi Milli Parkı-Afyon |
| Arlington Ulusal Mezarlığı-Washington D.C.-ABD | 12 Eylül Utanç Müzesi-Ankara |
| Père Lachaise Mezarlığı-Paris-Fransa | Nene Hatun Tarihi Milli Parkı-Erzurum |
| Anne Frank Evi-Amsterdam-Hollanda | Sarıkamış Allah-ü Ekber Dağları Milli Parkı-Kars |
| Nükleer Saldırı Alanları-Hiroşima-Japonya | Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Millî Parkı-Ankara |

2.2. Mekânsal ve Görsel Bellek

Deneyimleri, duyuları, izlenimleri, algıları, kavrayışları, yeniden canlandırmak üzere saklayarak tutma yetisi bellek olarak tanımlanmaktadır (Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009). Kalıcı mekân belleği ise mekânın algılanma süreciyle başlayan bağlamla ve yaşam biçimi ile ilişkilendirilen kodların bellekte uzun süreli saklanması ile oluşur. Mekânsal bir ögenin bellekte saklanması bireyin duyumsal ve algısal süreçte mekânı algılamakla mekânla kurduğu ilişkinin boyutlarına göre değişken bir yapı sergiler. Mekân birey için ne kadar çok bağlam içeriyorsa o kadar kalıcıdır. Anılarla, deneyimlerle, algılarla, duyularla desteklenmiş bir mekân bellekte ilişkilendirilir, eşleştirilir, yönlendirilir karşılaştırılır ve kodlanır. Bu kodlama uzun süreli belleğe alınma anlamına gelir (Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009). Hüzün turizmi ile toplumların geçmişte verdiği mücadeleler, çekilmiş acılar, kazanılmış zaferler toplumun belleğinde yeniden canlandırılır. Toplumsal belleği canlı tutmak zor zamanlarda, bilinç ve birlik oluşturacak bir etki oluşturur. Kahramanların davranış özelliklerini yeniden üreten anıtlar, anlatılarla birlikte, kurucuların yaptıklarını anımsatır ve geçmişle kutsal bir bağlantı hattı oluşturur (Suda, 2017).

3. YÖNTEM

Tarih boyunca ülkemiz topraklarında meydana gelmiş mücadeleleri ve bu ülke için canını ortaya koymuş kahramanların hikâyelerini gözler önüne sermek ve gelecek nesillere aktarmak gerekmektedir. Mevcut potansiyelin uluslararası kültür arenasında tanınırlığını artırmak için mekânların korunması, düzenlenmesi ve yenilenmesine vurgu yapan çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmış olup, veriler doküman inceleme tekniğiyle toplanmıştır. Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya dâhil edilebilmektedir. Doküman incelemesinde temel amaç, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Karadeniz, 2018). Bu çalışmada, MacCannell (1976)’in Mabetleşme süreci içerisindeki beş aşamasının (Adlandırma, Sınırlama ve Yükseltme, Anıtlarlaştırma, Mekanik Çoğaltma ve Sosyal Çoğaltma) mekânsal bellek ile ilişkilendirilerek toplumsal bellek oluşturma katkısı irdelenmiştir. Mabetleşme süreci Dean MacCannell (1976)’ın “The Tourist: A New Theory of the Leisure Class” isimli çalışmasında yer alan beş boyutlu bir olguyu ifade etmektedir. MacCannell (1976)’a göre Adlandırma, Sınırlama ve Yükseltme, Anıtlarlaştırma, Mekanik Çoğaltma ve Sosyal Çoğaltma aşamalarını sırasıyla yaşayan turistik obje mabetleşmektedir. Mabetleşen turistik obje ya da mekânlar, ziyaretçileri için artık kutsal görülen manevi alanlar olarak ifade edilmektedirler (Alaeddinoğlu & Aliağaoğlu, 2007; MacCannell, 1976).

4. BULGULAR

Bu çalışma ile, geçmişte yaşanmış kahramanlıkları, geleceğe taşımada bir misyon üstlenmiş hüzün turizminin geliştirilmesi ve görsel bellek sayesinde gelecek kuşaklara aktarılması için mimari ve kültür

öğelerinin önemi ortaya konulmuştur. Sosyal anlamda belleği kaybetmek kimliği kaybetmek anlamına gelmektedir (Demir, 2017). Görsel bellekle oluşturulan toplumsal bellek kavramı günümüzde “geçmişle hesaplaşma, geçmişle yüzleşme” başlığı altında incelenmeye başlanmıştır (İnce, 2010). Ülkemizde hüznün turizmüne en önemli örnek olarak Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını verebiliriz. Birinci Dünya savaşında itilaf devletleri ile Osmanlı ordusu arasında cereyan eden Çanakkale savaşında yüz binlerce kayıp anısına yapılan anıtlar ve düzenlenen şehitlikler, savaşın acılarını hatırlatmasının yanı sıra tarihin muhteşem zaferlerinden birini gözler önüne sermektedir. 250.000’i aşan Türk şehidinin aziz hatıraları üzerinde yükselen anıtlar ve yine 250.000’i aşkın İngiliz, Fransız, Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin gömülü olduğu alanları içine alan milli park, bugün bütün dünyaya barışın değerini anlatmaktadır. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı içerisinde 56 yerli anıt ve şehitlik, 35 yabancı mezar ve anıtları bulunmaktadır (B. Yeşildağ, 2010). Bu tarihi milli park örneğinde MacCannell’in mabetleşme sürecindeki beş aşamasının görsel bellek üzerindeki etkisi incelenmiştir.

4.1. Adlandırma (Naming)

Belirli bir zamanda yaşanmış ve topluma mal olmuş bir savaşın, bir olayın mekânsal olarak gerçekleştiği yer ya da topluma mal olmuş kişilerin mezar alanlarının sınırları çizilerek, bu alanlar geliştirilmeye ve tanınırlıkları artırılmaya çalışılır. MacCannell’e göre, herhangi bir alanın benzer özellikte diğer alanlardan ayırt edilmesi ile mekânın anıtlaşması süreci başlamakta ve bu ilk aşamaya “adlandırma” adı verilmektedir (Alaeddinoğlu & Aliagaoglu, 2007; MacCannell, 1976). Ülkemizde adlandırmaya örnek olarak Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını verebiliriz. Gelibolu yarımadası Ege Denizi ve Çanakkale Boğazı’na hakim konumu, fazla yapılaşma olmaması nedeniyle az bozulmuş kıyıları ve yeşil görünümüyle Türkiye’nin nadir yörelerinden birisidir. Kuşkusuz bu güzel doğal ortamın kendisine özgü bir çekiciliği vardır. Ancak bu çekicilik, bünyesinde barındırdığı kültürel varlıklarla birlikte ayrı bir anlam kazanmaktadır (Akpınar, 2007). Hiç kuşkusuz tarihi yarımadaanın asıl önemi, Çanakkale Savaşı’ndan gelmektedir. Çanakkale Boğazı ve Gelibolu yarımadasında, İtilâf Devletleri ile Osmanlı Devleti orduları arasında iki yıla yakın devam eden muharebeler (3 Kasım 1914-9 Ocak 1916) I. Dünya Savaşı’nın, dolayısıyla da tarihin akışını değiştirmiştir (Akpınar, 2007). Sahip olduğumuz kültürel bir miras olan Gelibolu Yarımadası’nda, mezarlık, anıt, şehitlik ve müzelere ziyaret 1965 yılında başlamıştır (B. Yeşildağ, 2010). Bu tarihten itibaren her yıl daha fazla ilgi çekmeye başlayan bu bölge Türkiye hüznün turizminde önemli bir yere sahiptir.



Resim 1. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Genel Görünümü

4.2. Sınırlama ve Yükseltme (Framing-Elevation)

Sınırlama ve Yükseltme, turistik obje için gerçekleştirilebilir bir süreçken, savaş alanları için kısmen gerçekleştirilemeyen bir aşama olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü savaş alanları, olay üzerinden geçen zaman doğrultusunda birtakım tahrip olmalarla karşı karşıya kalmaktadır (Aksakallı Z., 2017; Alaeddinoğlu & Aliagaoglu, 2007). Mekânların yaşanan olaylarla ilgili anlatacak çok şeyi vardır. Bu nedenle sınırlarının belirlenip korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu mekânların yaşatılmasındaki en etkili yöntem mekânların milli park ve anıtparklara dönüştürülmesi ve bölgede yaşanmış önemli olayın ya da kişinin adının bu parklara verilmesidir. Koruma ve zenginleştirme çabalarıyla birlikte oluşturulan bu mekânların tanınırlık seviyesi de yükseltilmiş olacaktır. Oluşturulan milli park ve anıtparkların peyzaj düzenlemeleri yapılmalı ve ziyaretçilerin huzur duyduğu ve dinlendiği bir ortam haline getirilmelidir. Çevre düzenlemesi çalışmaları oturma alanları, kamerye, çeşme gibi unsurlarla zenginleştirilmelidir. Anıtparkların giriş bölümünün ziyaretçilerin dikkatini çekecek bir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Alana doğru, tanımlama ve yönlendirmeler dikkat çekecek

ölçeklerde olmalıdır. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'dır. Milli Park sahasının büyüklüğü 40.769 hektardır. Kocatepe ve Dumlupınar olarak iki bölümden oluşturulmuştur. Milli Park içinde anıt ve şehitlikler, 1 adet tanıtım parkı ve 2 adet müze bulunmaktadır (Anonim1, 2018).



Resim 2 Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki Önemli Anıtlar ve Muharebe Alanları (Akpınar, 2007)



Resim 3 a) Şahindere Şehitliği Genel Görünümü **b)** Kanlısirt Kitabesi

4.3. Anıtlştırma (Enshrinement)

Sınırlama ve yükseltme aşamasından sonra, mekân içerisinde anma ve yaşatma platformlarının oluşturulması anıtlştırma süreci olarak anlatılmaktadır. Hafıza mekânları farklı anlamlar içeren maddi, sembolik ve işlevsel özelliklere sahiptir. Bu mekânlarda bulunan yapılar diğer mimari formlardan farklı, çoğunlukla anıtsal, devasa büyüklükte yapılardır. Sembolik çağrışımlara ya da temsillere sahip ayrıntılı anlamlar içeren heykeller, rölyefler içerir (Suda, 2017). Örneğin Çanakkale savaşını ve kahramanlık destanlarını anlatmak için kurulan Gelibolu tarihi milli parkında çeşitli anıtlar ve abideler yapılmıştır. Çanakkale Şehitler abidesi, Gelibolu Yarımadasının uç kısmında, Morto Koyu gerisinde yükselen Hisarlık Tepesi üzerindedir. Çanakkale Savaşlarında şehit olanların hatırasına inşa edilmiştir. Temeli 19 Nisan 1954 tarihinde atılmış ve 21 Ağustos 2000 tarihinde ziyarete açılmıştır. Ana kaidenin ayaklarındaki rölyefler 2002 yılında tamamlanmış, 2004 yılında tören alanı ve sembolik şehitlikte

değişiklikler yapılmıştır. 2005 yılında restorasyondan geçen anıt, 2007 yılında bulunduğu alana yeni şehitlik inşa edilmesiyle son şeklini almıştır (B. A. Yeşildağ, L., 2011).



Resim 4.a) Çanakkale Şehitler Abidesi **b)** 57. Piyade Alayı Şehitliği

Milli parkın içinde Çanakkale destanını tarihsel belleğe yerleştirmek için tanıtım merkezi inşa edilmiştir. Çanakkale savaşlarının önemini ve tarihsel anısını canlı tutmak amacıyla bina, anıtsal bir yapı olarak kurgulanmıştır. Yarışma düzenlenerek seçilen proje Kabatepe’de uygulanmıştır. Çanakkale Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kabatepe Tanıtım Merkezi yarışmasında birinci gelen proje anıtların sürecini şöyle anlatmaktadır.

“Çanakkale koyu renkli savaş temalı anıt duvar, manevi şehitliğin ve Anma Platformu olarak tasarlanan Açık Hava Müzesinin çeperini oluşturmaktadır. Açık Hava Müzesi, sömürgecilik anlayışının sonucu olarak ortaya çıkan bu işgale karşı savaşırken şehadet mertebesine eren mehmetçiğin ruhlarını temsil etmektedir. Bu anma platformundaki plastik öğeler, savaşın şiddetini güller ve mermiler ile sembolize etmektedir. Kurşun deliklerini temsil amacıyla zeminde bırakılan çeşitli boyutlarda yuvarlaklar, gündüz içeri gün ışığı sızacak (böylece iç mekânlara mistik bir hava verilmiştir) gece de dışarıya ışık verecek (böylelikle alttaki manevi şehitliğe ruhani bir atmosfer kazandırılmıştır) biçimde tasarlanmış ve Çanakkale’ye ve Türkiye’ye kentsel bir odak kazandırılmıştır. Tasarımın ana teması “savaş ve barış” tır. İnanç, vatan sevgisi, kararlılık, cesaret, diriliş ve millet olma bilinci “barış” ın; işgal, ölüm, sömürü, şiddet, çatışma “savaş” ın alt kavramları olarak düşünülerek, iki anıt duvarın altında çizgisel dokuyla sembolize edilmiştir (PEB, 2010)”.



Resim 5. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kabatepe Tanıtım Merkezi tasarımı ana teması (PEB, 2010)



Resim 6.Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kabatepe Tanıtım Merkezi (PEB, 2010)

Yapının tümü toprak altına gömülerek adeta bir mezarlık havası oluşturulmuştur. Ana omurgayı oluşturan ve sıfır noktasından ziyaretçiyi karşılayıp 9.35 kotuna kadar uzanan iki anıt duvar, plastik bir öge olarak Çanakkale boğazını aynı zamanda Asya ve Avrupa kıtalarını sembolize etmektedir. Bu Boğaz, tarih boyunca İstanbul'a açılan kapı olma özelliğini de taşımıştır. Açık ve kapalı mekânlardaki anı ve anma platformlarından oluşan tasarım, Çanakkale için "manevi şehitlik" olarak "anıtlaşarak" yeniden kurgulanmaktadır (PEB, 2010). Alderman ve Dwyer (2009), kamusal semboller olarak tanımladıkları anıtların, yalnızca geçmişe yönelik bazı perspektifleri yansıtmakla kalmadıklarını, toplumsal düzenin bir parçası olarak daha büyük kültürel manzaraları tarif ettiklerini söylemişlerdir (Alderman, 2009; Yerli Ö, 2017).

4.4. Mekanik Çoğaltma (Mechanical Reproduction)

MacCannell'in ifadesine göre mekanik çoğaltma, kültürel olayların, örnek olarak turistik çekicilikler ve turist varış yerlerinin önem kazanmasına neden olmaktadır. Kutsal objenin mekanik çoğaltılması, onun baskı, fotoğraf, model ve resimler şeklinde tekrar yaratılmasıdır. Böylece bu safhanın, turistik bir obje veya mekânın mabetleşmesi sürecinde, turistik hedefe yönelen turistlerin gerçeği bulma konusunda en önemli safhası olduğu söylenebilir (Alaeddinoğlu & Aliagaoglu, 2007; MacCannell, 1976). Bu anlamda hüzün turizmin adlandırıldığı alanlarda zaman geçidi ve canlandırma müzeleri oluşturulmaktadır. Zaman geçidi müzesi, kültürlerin ve toplumların kendi hikâyelerini anlatmayı, yerel yaşantıları ve folklorik değerleri sergileme düzeninde yansıtmayı amaçlamıştır.



Resim 7.Zaman Geçidi ve Canlandırma Müzeleri (PEB, 2010)

Şehitliklerin bulunduğu yerleri ziyaret eden vatandaşların saygı, minnettarlık gibi manevi duygularla bu alanları ziyaret ettikleri gözlenmektedir. Dolayısıyla, ziyaretçilerin beklentilerinin karşılanmasının optimum düzeye çıkarılması gerekmektedir. Bu alanlarda geçmişin gururunu sergileyen anıtlar yapılmalı ve kahramanlık destanları kitabelerle aktarılmalıdır.



Resim 8. Anıt-Heykel örnekler

4.5. Sosyal Çoğaltma (Social Reproduction)

Sosyal çoğaltmanın önemli tezi, hafıza mekânlarının ulus düzeyinde geniş ve etkili bir grubun kaybettiği hafızasına ilişkin semboller içeriyor olmasıdır. Kaybedileni hatırlamak ve sembolik anlamda hatırlatmak amacıyla arşivler, yıldönümleri, seremoniler, cenaze merasimleri düzenlenir. Bunların tümü ulus olarak adlandırdığımız bir gruba ait olmanın kaleleri, yapı taşlarını oluşturur; onları tarihten uzaklaşmış, kopmuş ve tarihe yeniden iade edilmiş halde ulusal kimliği oluşturmak ve korumak amacıyla farklı biçimlerde kullanırız (Suda, 2017).

5. SONUÇ

Her toplum tarihte yaşanmış önemli olayları gelecek kuşaklara aktarmak ister. Bunun için olayların yaşandığı yerlerin yerinde gözlemlenmesinin ve tarihi mekânlara yapılacak ziyaretlerin önemi büyüktür. Yerinde yapılan ziyaretler görsel duyuyu belleğe kodlandığı için toplumsal bir duyarlılığın oluşmasını sağlar. Bu çalışma, geçmişte yaşanmış kahramanlıkları, geleceğe taşımada bir misyon üstlenmiş hüznün (dark) turizminin geliştirilmesi ve görsel bellek sayesinde gelecek kuşaklara aktarılması için mimari ve kültürel öğelerin önemini ortaya koymaktadır. Ancak burada asıl önemli olan konu, bu öğelerin sürekliliğini sağlamaktır.

Hüznün turizmi (Dark Tourism) açısından en çok bilinen ve ziyaret edilen Çanakkale bölgesi sahip olduğu kültürel mirasla ve doğal yapısı ile dünyanın dikkatini çekmektedir. Doğu ve batı cephelerinde savaş sırasında ve sonrasında oluşan hafıza mekânları, anıt ve sembolik yapıların temsil özellikleri geçmiş dönemlerde yaşanan mücadeleleri ziyaretçilere daha etkin bir şekilde aktarmaktadır. Bu tarihi milli park örneğinde MacCannell'in mabetleşme sürecindeki beş aşaması sistemli ve başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği ve bunun sonucu olarak görsel bellek üzerinde olumlu etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Ülkemizin neredeyse her bölgesinde, hüznün turizmi kapsamında şehitlikler, anıtparklar ve yaşayan müzeler oluşturularak turistlerin ziyaretine açılmaktadır. Bu bölgelerin çalışmada da belirtildiği gibi MacCannell'in sunduğu mabetleşme sürecindeki gibi belirli bir sistematikte geliştirilmesi bölge turizmini canlandıracaktır. Özellikle bu alanlarda kültürel ve mimari öğelerin ön plana çıkarılması ve görsel bellekte kodlanması sürdürülebilirlikleri açısından önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akoğlan Kozak, M., & Bahçe, S. (2009). Özel İlgi Turizmi, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara(s 298).
- Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin Dünya Mirası Listesi'ndeki Yeri ve Yeni Bir Aday Önerisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 81-106.
- Aksakallı Z., G. S., Işık C. (2017). Nene Hatun Tarihi Milli Parkının Hüznün Turizmi ve Mabetleşme Yönünden Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4), 215-240.
- Alaeddinoğlu, F., & Aliğaoğlu, A. (2007). Savaş Alanları Turizmine Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 215-225.
- Alderman, D. H. D., Owen J. (2009). Memorials and monuments. *In International Encyclopedia of Human Geography*, 51-58.
- Alili, M. (2017). Avrupa'daki ve Türkiye'deki Hüznün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırılması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.

- Anonim1. (2018). Retrieved from <http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/TR-70574/gelibolu-yarimadasi-tarihi-milli-parki-eceabat.html>
- Blom, T. (2000). Morbid tourism-a postmodern market niche with an example from Althorp. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 54(1), 29-36.
- Demir, İ. (2017). Toplumsal Hafızamız Kültürel Mirasımız Social Memory, Our Cultural Heritage. *The Journal of International Social Research*, 10(52), 1441-1445.
- Ertürk, M. (2018). Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nden Miras: KKTC'nin Hüzün Turizmi Potansiyeli. *Journal of Turkish Tourism Research*, 2(4), 57-73.
- Hartmann, R. (2014). Dark tourism, thanatourism, and dissonance in heritage tourism management: New directions in contemporary tourism research. *Journal of Heritage Tourism*, 9(2), 166-182.
- Henderson, J. C. (2000). War as a tourist attraction: the case of Vietnam. *International Journal of Tourism Research*, 2(4), 269-280.
- İnce, G. B. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Karadeniz, C. (2018). Birleşik Arap Emirlikleri'nde Kültürel Miras ve Müzeler. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Summer(20), 137-148.
- Kürüm Varolüneş, F., Canan F. (2017). *Touristic Accommodation Facilities in the Light of Ecological Approaches*. Paper presented at the International Conference on Memory of Place in Architecture and Planning (ICONARCH III), Turkey.
- Lennon, J. J., & Foley, M. (1999). Interpretation of the unimaginable: the US Holocaust Memorial Museum, Washington, DC, and "dark tourism". *Journal of Travel Research*, 38(1), 46-50.
- MacCannell, D. (1976). *The tourist: A new theory of the leisure class*: Univ. of California Press.
- Öter, Z., & Özdoğan, O. N. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. *Anatolia: Turizm Arastirmalari Dergisi*, 16(2).
- Öymen Özak, N., & Pulat Gökmen, G. (2009). Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi. *ITU Journal Series A: Architecture, Planning, Design*, 8(2).
- PEB. (2010). Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kabatepe Tanıtım Merkezi Projesi. Retrieved from <http://www.arkiv.com.tr/proje/gelibolu-yarimadasi-tarihi-milli-parki-kabatepe-tanitim-merkezi/899>
- Suda, Z. (2017). Büyük Savaşın Doğu ve Batı Cephesinde Toplumsal Hafıza ve Hafıza Mekânları Gelibolu ve Alsace Lorraine. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Mart(56), 29-58.
- Yerli Ö, Ö. S. (2017). Bir Anıtpark Projesinin Tasarım Süreci. *International Refereed Journal of Design and Architecture*, Winter(10), 116-131.
- Yeşildağ, B. (2010). *Savaş alanları turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı örneği*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşildağ, B. A., L. (2011). Savaş Alanları Turizmi: Gelibolu Yarımadasına Gelen Ziyaretçilere Yönelik Bir Çalışma. *Balıkesir University The Journal Of Social Sciences Institute*, 14(26), 267-280.